

Özel Eğitim Kurumlarında Mesleki Etik Değerlerin İncelenmesi

Rasime CAN

MEB Eğitim Yöneticisi

rasimecan@hotmail.com, ORCID:0009-0003-5200-5137

Yakup Kara

MEB Eğitim Yöneticisi

yakupkara1970@gmail.com, ORCID:0009-0004-9537-5127

Memduh Çelebi

MEB Eğitim Yöneticisi

memduhcelebi@hotmail.com, ORCID:0009-0000-1166-6746

Özet

Bu çalışmada özel eğitim kurumlarında mesleki etik değerlerin incelenmesi amaçlanmaktadır. Özel eğitim gerektiren çocukların eğitiminde temel personel özeleğitim öğretmeni olmakla birlikte, özel olarak yetiştirilmiş personel, öğretmenin yanında pek çok farklı uzmanlık alanından oluşan bir ekibi de ifade etmektedir. Bu ekipbireyin gereksinim duyduğu hizmetin türüne, gereksinimlerine göre hizmet sunan personelde farklılaşabilecektir. Bu kapsamda özel eğitim hizmetleri, özel eğitim öğretmenleri, gezerek özel eğitim görevi verilen öğretmenler, rehber öğretmen-psikolojik danışmanlar, psikologlar, aile hekimleri, odyologlar, fizyoterapistler, veliler, gönüllü kuruluş yetkilileri, bu alanda yetişmiş ilköğretim müfettişleri, özel eğitim gerektiren bireylerin çalıştığı kurumlardaki iş yeri temsilcileri olabilir. Mesleki eylemlerimize

yönelik farkındalığımız ve tecrübelerimiz, bize uygulamalarımızın yararlılığı konusunda yöntemler sunacaktır. Ancak kararsız kaldığımız durumlarda, yasal yaptırımlarla çatışmamız söz konusu olduğunda, danışacak birilerinin olmaması, olsa da işin içinden çıkılamaması, bizleri birtakım tehlikelerle karşı karşıya getirebilir. Özel eğitim alanındaki problemler çeşitlilik gösterebilmektedir. Öğrencilerin çoğunluğunun özelliklerine cevap veremeyen müfredat programları, aile, kurum yöneticileri ve eğitim deneticilerinin beklentilerini yükseltebilmekte ve öğretmenlerden bilgi ve sorumluluklarının üzerinde, talepte bulunmalarına neden olabilmektedir. Bununla birlikte personel azlığı ve öğretmen özellikleri, mesleki uygulamalarda ölçütü karşılayabilecek çalışma ve değerlendirme koşullarının oluşmasının önünde bir engel gibi durmaktadır. Anne ve babaların eğitim-öğretim uygulamalarına ve öğretmene uygun desteği vermemesi bazen öğretmenin de kendini yetersiz algılamasına neden olabilmektedir. Öğretmenlerin bu tür olumsuz duyguları çözümlenebilmesi oldukça güçtür. Çünkü ülkemizde, öğretmenlerin gelişimine yönelik süpervizyon etkinliklerinin sayısı yok denecek kadar azdır.

Anahtar Kelimeler: Özel Eğitim, Özel Eğitim Kurumları, Mesleki Etik Değerler

Examination of Professional Ethical Values in Private Educational Institutions

Abstract

In this study, it is aimed to examine the professional ethical values in private educational institutions. Although the basic staff in the education of children who require special education is a special education teacher, specially trained staff refers to a team consisting of many different areas of expertise in addition to the teacher. This team will be able to differentiate in the personnel who provide services according to the type of service required by the individual and their requirements. In this context, special education services, special education teachers, teachers assigned special education duties by traveling, guidance counselors-psychological counselors, psychologists, family doctors, audiologists, physiotherapists, parents, volunteer organization officials, primary school inspectors trained in this field, workplace representatives in institutions where individuals requiring special education work can be. Our awareness and experience of our professional actions will provide us with methods for the usefulness of our practices. However, in cases where we remain undecided, when it comes to our conflict with legal sanctions, the lack of someone to consult, even if it is impossible to get out of the business, can put us in front of some dangers. The problems in the field of special education can vary. Curriculum programs that cannot respond to the characteristics of the majority of students can raise the expectations of families, institution managers and education supervisors and cause teachers to make demands on their knowledge and responsibilities. However, staff

shortages and teacher characteristics seem to be an obstacle to the formation of working and evaluation conditions that can meet the criteria in professional practices. Parents' failure to provide appropriate support to educational practices and the teacher can sometimes cause the teacher to perceive themselves as inadequate. It is very difficult for teachers to resolve such negative emotions. Because in our country, the number of supervision activities for the development of teachers is almost nonexistent.

Key Words: Special Education, Special Educational Institutions, Professional Ethical Values

Giriş

“Milli Eğitim Bakanlığı 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde özel eğitim, özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile onların özür ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitim olarak tanımlanır” (Cavkaytar; Diken, 2005, s. 9).

“Bu tanımda sözü edilen özel yetiştirilmiş personel, öncelikle özel eğitim alanında yetişmiş ve üniversitelerin özel eğitim bölümlerinden mezun olmuş personeli ifade etmektedir.

Özel eğitim gerektiren çocukların eğitiminde temel personel özel eğitim öğretmeni olmakla birlikte, özel olarak yetiştirilmiş personel, öğretmenin yanında pek çok farklı uzmanlık alanından oluşan bir ekibi de ifade etmektedir.

Bu ekip bireyin gereksinim duyduğu hizmetin türüne, gereksinimlerine göre hizmet sunan personelde farklılaşabilecektir. Özel eğitim hizmetlerinin sunulmasında özel eğitim öğretmenlerinin yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinin 15. maddesinde belirtilen özel eğitim hizmetleri kurulu üyelerini de içermektedir.

Buna göre özel eğitim hizmetleri, özel eğitim öğretmenleri, gezerek özel eğitim görevi verilen öğretmenler, rehber öğretmen-psikolojik danışmanlar, psikologlar, aile hekimleri, odyologlar, fizyoterapistler, veliler, gönüllü kuruluş yetkilileri, bu alanda yetişmiş ilköğretim müfettişleri, özel eğitim gerektiren bireylerin çalıştığı kurumlardaki iş yeri temsilcileri olabilir.

Ya da ustalık yeterliliğini kazanmış, öğrencilerin iş yerlerinde ve kurumlarındaki eğitiminden sorumlu, meslek tekniklerini bilen ve uygulayan kişiler olan usta öğreticiler; atölyesi olan özel

eğitim kurumlarına atanır veya diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılarak görevlendirilebilmektedir.

Bunun yanı sıra kız meslek liseleri çocuk gelişimi ve eğitimi bölümlerinin programlarını tamamlamış olup, özel eğitim kurumlarına atanan veya diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılarak görevlendirilen usta öğreticiler ise; eğitim öğretim hizmetlerinde özel eğitim sınıfı, atölye, brans, grup gözetim ve eğitimi görevi verilen sınıf öğretmenlerinin yetki ve sorumlulukları içinde birlikte çalışırlar.

Özel Eğitimin Kavramsal Çerçevesi

Bir mesleğin teorik bilgi, beceri ve pratikte yeterlilik gerektirmesinin yanı sıra, o mesleğin kendine özgü değerleri ve değerlerin olduğu yerde de etiğin olduğu aşikârdır.

“Felsefenin bir disiplini olan etik, kendini ahlaki eylemin bilimi olarak anlar.” “Etik ahlak üretmez, ahlak üzerine konuşur” (Piepper, 1999, s. 22, 29).

Öğretmen olarak mesleki uygulamamızda, uymamız gereken hukuki ve yasal yaptırımlar ve uyum içinde olmamız gereken örgütsel işleyişin varlığı söz konusudur.

Hepimizin eylemlerine yön veren değerleri ve alışkanlıkları vardır. Mesleki uygulamalarda da bireyin duruşunda, kendine içerden ve dışardan bakışında sahip olduğu değerler önemli rol oynar. Mesleki uygulamamızda, mesleki değerlerimizi, gerektiği gibi yaşayıp yaşamadığımızı, yaşadığımız olumsuzlukların temel nedenlerini kendimize sormuşuzdur.

Yaşadığımız sorunları meslektaşlarımızla tartışırken, öncelikle durumu tanımlarken, her birimizin eylemlerine yön veren değerlerle, örgüt yapısının işleyişi ve hukuki-yasal yaptırımlarla uyum içinde olmamız beklenir. Kişisel bakış açılarındaki farklılıklar bazen sorunların çözümsüz kalmasına neden olabilir.

Kendi değerlerimiz, olup bitene ve olması gerekene ilişkin bilincimizde etkin rol oynar. Çotuksöken’e (2002, s. 274) göre,

Özel Eğitim Kurumlarında Mesleki Etik Değerlerin İncelenmesi

“İnsan dünyasında “olan”la “olması gereken” arasındaki ayrım çeşitli biçimlerde, konumlarda sürüp gitmektedir ve durum böyle oldukça da, felsefî bakış açısı varlığını sürdürecektir; işlevselliğini koruyacaktır.

Böyle bir saptama, aynı zamanda her tek insanın olup bitene aynı görüngüden bakmadığı, bakamadığı; her tek insanın, yapılması, olması gerekene ilişkin bilinci bir türlü –tam anlamıyla edinemediği/edinmediği, olup bitene “seyirci” kaldığı anlamına da gelmektedir”.

Kuçuradi’ye (1986, s. 12) göre;

“Mevcut dünya koşullarında insanın bazı olanaklarının değerinin bilgisinden türetilen temel hakların dile getirdiği istemler, aynı zamanda, aranan ortak etik açığı sağlayabilecek nitelikte görünüyor.”

“Ne var ki, bu açığı benimseyebilmenin ve fiilen kullanabilmenin ana koşulu, tek tek kişilerin her şeyden önce insan olma bilincine sahip olmasına ve bu bilinci uyanık tutmasına bağlı görünüyor”.

Olması gerekene ilişkin bilince sahip olup/olmadığımız hiç kuşkusuz mesleki eğitimimiz sırasında kazandığımız bilinçle ve mesleki tecrübelerimizle bağlantılıdır.

Özel Eğitim Açısından Mesleki Eylemler

Mesleki eylemlerimize yönelik farkındalığımız ve tecrübelerimiz, bize uygulamalarımızın yararlılığı konusunda yöntemler sunacaktır.

Ancak kararsız kaldığımız durumlarda, yasal yaptırımlarla çatışmamız söz konusu olduğunda, danışacak birilerinin olmaması, olsa da işin içinden çıkılamaması, Çotuksöken’e (1998, s. 73) göre, bizleri şu tehlike ile karşı karşıya getirebilir;

“Oluş bitenleri yüzeysel bir biçimde genelleştirici çerçeveler içerisine yerleştirme, kimi durumlarda can alıcı bir nitelik taşıyan bireyselliği göz ardı etme, gittikçe keskinleşmesi amaçlanan zihni tam tersine daha da köreltebilir”.

Yaşanabilecek bu körleşmeyi, kendi öznel değer yargılarımızla iyileştiremeyeceğimiz kesindir. Campbell’ın da (2000, s. 203-222; Akt: Özbek, 2003, s. 38) belirttiği gibi, “etik öznellik ve ahlaki

göreceliğin eğitim alanında mesleki etik davranışın gücünü kırmada etkili olduğu gözlenmiştir. Eğitimde etik özneliğin yeri olmamalıdır”.

Her meslek sahibinin, mesleğine uygun etik değerleri kazanmak ve mesleki uygulamalarında bu doğrultuda yaşamak gibi bir yükümlülüğü vardır. Peki bu yükümlülüğü nasıl yerine getirebiliriz?

İyi’ye (2002, s. 249-253) göre;

“İnsan yaşamının kimi alanlarında, örneğin tıp, basın, siyaset gibi ve son zamanlarda bilim araştırmalarında karşılaşılan etik sorunların çeşidi ve kapsamından dolayı felsefi bilgi gereksinimi ve felsefe yapma gerekliliği kendini daha fazla hissettirmektedir.”

“Bu durumda etik bakımdan esas olan şey, eğitilirlerken kişilere bir biçimde mutlaka felsefe yapabilme becerisi kazandırmaktır.”

“Doğru ve etkili bir eğitimle, genel olarak felsefi bir eğitimle kişilerin bütünlüklü bir kavrayışa varmaları ve böylece yaşarken ve eylerken karşılaştıkları etik sorunlara çözüm bulmaları mümkündür”.

Piepper’e (1999, s. 21) göre, “etiğin asıl amacı: İnsanın iyi temellendirilmiş ahlâki kararları kendi başına vermek durumunda olduğunu ve başka hiç kimseye -ne herhangi bir otoriteye ne de sözde daha yetkin kişilere (anne-baba, öğretmen, din adamı vb.)- teslim olmaması gerektiğini gösterebilmektir.”

“Bireyi vesayet altına almayacak, aksine toplum içinde diğerleriyle birlikte yaşarken bireyin kendini nasıl kendi olarak gerçekleştirebileceğine ya da neyse o olarak var olabileceğine ilişkin yolları gösterecektir”.

Morin’e (2004, s. 20) göre;

“Etik, zihinlerde, insanın hem toplumun bir parçası hem bir türün parçası olarak birey olduğu bilincinden hareketle oluşmalıdır. Her birimiz bu üçlü gerçeği kendimizde taşıyoruz.”

“Dolayısıyla, gerçekten insani olan her gelişme bireysel özerkliklerin, toplumsal aidiyetlerin ve insan soyuna ait olma bilincinin ortak gelişimini içermelidir”.

“Ancak bilindiği gibi ülkemizde 1939-1996 yılları arasında 15 Milli Eğitim Şûrası toplanmıştır. Ama bu Şûralardan hiçbirinde felsefe konusu başlı başına ele alınmamıştır.”

Özel Eğitim Kurumlarında Mesleki Etik Değerlerin İncelenmesi

“Sadece 1970 yılında toplanan Şûrada İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü’nden program hazırlama konusunda yardım istenmiş; ancak bu da hayata geçirilememiştir. 1996 yılında gerçekleştirilen Şûralara çağrılan felsefeci sayısı da 10’u geçmemektedir” (Çotuksöken, 2002, s. 111).

Kuçuradi’ye (1988, s. 76) göre, “amacımız kişiler arası ilişkileri aydınlatmaksa, önce etkinliğe bakmak ve bundan öğrendiklerimizle ürünü hakkında konuşmak daha uygun görünüyor”.

Çoğumuz mesleki yaşantılarımızda aldığımız kararlar üzerine fazla düşünmeye vakit bulamayabiliriz. Çotuksöken’in (2002, s. 274-275) belirttiği gibi; “Ahlaksal yaşam bir olgudur.

Bu olguyu da kavramak, bir yandan pozitif bilimlerin (sosyal bilimlerin) görevidir; öbür yandan ahlaksal yaşama yön verdiği görülen “iyi”, “kötü”, “değer”, “norm”, “erdem” vb gibi kavramların felsefi yönden irdelenmesi ve bunların epistemolojik açıdan ne ifade ettiklerinin ortaya konulması gerekir.

Ancak tam da bu noktada düşünmenin dayanakları, gerekçeleri, ilkesel ve aynı zamanda somut bir biçimde ortaya konulmalıdır”.

Ülkemizde özel eğitim alanındaki uygulama normlarını çerçeveleyen yasa ve yönetmeliklerin, mesleki etik ilkelere yol gösterme açısından yetersiz kaldığı görülmektedir.

Gözlemlerimize göre, bu durum, okullarda oluşturulan rehberlik ve yönlendirme kurullarında alınan kararların yetersizliğine dolayısıyla birtakım keyfi uygulamalara yol açabilmektedir.

Kurullarda alınan kararlar öğrencinin lehine bile olsa, okul müdürleri yönetmeliklerle çeliştiği gerekçesi ile kararı iptal edebilmektedir. Alınan kararlarda ailelerin bilgi ve yönlendirilmesinin eksik yapıldığı görülmektedir.

Henüz ülkemizde alınan kararlarda, çocuğun özelliği doğrultusunda onayının alınması gibi bir durum, söz konusu bile değildir.

Özel eğitim alanında, mesleki etik sorunları değişik değişkenler açısından tanımlayabilir miyiz? sorusundan yola çıkarak; mesleki etik değerlerimizi ve sorunlarımızı tartışmaya açarken, öncelikle içinde bulunduğumuz koşullardan ve sahip olduğumuz mesleki etik bilgilerimizin tanımlanmasından hareket etmeye karar verdik.

Yaşadığımız sorunların, çözümüne ışık tutması açısından, meslek etiği içerisinde, felsefeci bir bakış açısına sahip olmayı diledik.

Morin'e (1999, s. 105) göre;

“Eğer çektiğimiz ve başkalarına çektirdiğimiz dert başkasını anlamamaksa, kendini haklı çıkarmaksa, kendini kandırmaksa (self deception) o zaman etiğe giden yol mahkum etmekten değil, anlamaktan geçer. Özeleştirici içeren ve kendini kandırıldığını kabullenme çabası gösteren kendini sınamadan geçer”.

Özel Eğitimde Mesleki Etik Değerler

Dünyada var olan problemlerin başında açlık, yoksulluk, ayrımcılık gelmektedir. Ve aslında bizim için “özel eğitim alanı” da ayrımcılığı ve çaresizliği içinde barındıran bir dünya problemidir.

Eracar'ın da (1994, s. 106) belirttiği gibi, “değişmesi veya çözümlenmesi olanaksız bir sorunla birlikte sürekli yaşamayı öğrenmek, önce “çaresizlik” duygusu ile yüzleşip onu aşmayı gerektirmektedir”.

Özel eğitim alanındaki sorunlara genel olarak değinecek olursak; öğrencilerin çoğunluğunun özelliklerine cevap veremeyen müfredat programları, aile, kurum yöneticileri ve eğitim deneticilerinin beklentilerini yükseltebilmekte ve öğretmenlerden bilgi ve sorumluluklarının üzerinde, talepte bulunmalarına neden olabilmektedir.

Bununla birlikte personel azlığı ve öğretmen özellikleri, mesleki uygulamalarda ölçütü karşılayabilecek çalışma ve değerlendirme koşullarının oluşmasının önünde bir engel gibi durmaktadır.

Ebeveynlerin eğitim-öğretim uygulamalarına ve öğretmene uygun desteği vermemesi bazen öğretmenin de kendini yetersiz algılamasına neden olabilmektedir.

Öğretmenlerin bu tür olumsuz duyguları çözümlenebilmesi oldukça güçtür. Çünkü ülkemizde, öğretmenlerin gelişimine yönelik süpervizyon etkinliklerinin sayısı yok denecek kadar azdır.

Düzenlenen hizmet içi eğitim etkinliklerinin içeriği de bu talebi karşılamaktan uzaktır. Aynı biçimde ailelere verilen eğitim ve danışmanlık hizmetleri de yetersizdir.

Özel Eğitim Kurumlarında Mesleki Etik Değerlerin İncelenmesi

Mesleki değerlerinin bilincinde olan ancak bu koşullarda tükenmekte olan öğretmen, farklı gelişen öğrencilerini ötekileştirmeden yaşatmak olanaklarını tüketen bir ortamda, eğitim sorunlarının niceliksel düzeyde basit değişikliklerle aşılamayacağını farkına varmaktadır.

Ancak; bu koşulların getirdiği olumsuzlukları aşmada bireyin tek başına yetersiz kalması kaçınılmazdır. İnsanla ilgili her türlü eylemin bilgisini, insanın yaşadığı üretim ilişkilerinden de ayırarak değerlendirmemiz mümkün değildir.

Öğretmenlerin ve ebeveynlerin karşılaştığı duygusal güçlükler, öğretmen aile ilişkilerinde kopukluklara ve bu durumda etik açmazlara neden olabilmektedir.

Eracar'ın (1994, s. 304) belirttiği gibi, “özürlü çocuğa -onun gereksinimlerine dönük- bakım vermek, kendi biçiminde kendini ifade etmesini sabırla beklemek, onunla ona uygun tonda ve dille konuşmak zorunluğu çoğunlukla gözden kaçır”.

Uygun tutumları göstermemek, öğretmenleri mesleki yükümlülükleri ile çelişki yaşadığı gerçeği ile yüz yüze bırakır.

Eracar'a (1990, s.7) göre,

“Özellikle zihinsel ve ruhsal yönden farklı gelişen çocuklarda belirginleşen iletişim problemleri giderek onlara bakım vermek, eğitmek ve birlikte yaşamak durumundaki aile bireylerini zorlamaya başlar.”

“Sevgi”, “sorumluluk”, “zorunluluk”, “yorgunluk” ve “bıkkınlık” gibi kavramlardan oluşan bir problem yumağı hızla büyür. Ailede, basta en çok ilgilenen kişi -genellikle anne- olmak üzere tüm bireylerde problemler baş gösterebilir”.

“Buradan alınan duygusal yükler diğer bireylerle olan ilişkilere yansıtılır” (Philips, 1985; Akt: Eracar, 1994, s.30).

Richter'e (1985; Akt: Eracar, 1994, s. 106) göre, “tepkiyi doğrudan ortaya koymakta güçlüğü olan çocuğun böyle durumlarda biriktireceği öfke bir yandan zaten yavaş olan gelişmeyi geriye çekerken öte yandan ona emek verme durumundaki erişkinin motivasyonunu kıracaktır.”

“Zorunluluk ve görev duygusunun öne geçtiği bir ikili ilişkide her iki tarafın da duygusal güçlükleri iletişimi engeller”.

Öğretmenler karşılaştıkları zorluklarda destek alamayınca, kendi dışındaki nedenlere atıfta bulunabilirler. Bu durum, mesleki yükümlülüklerini yerine getirmelerini engelleyebilir.

Öğretmen-öğrenci; öğretmen-öğretmen; öğretmen-ebeveyn; öğretmen-okul idaresi ile yaşanan ilişkilerde bu duygusal yüklerin varlığı, her biri, belli bir durumda, değer sorunlarının da yaşanmasını beraberinde getirmektedir.

Bu durumda, ortak kararları belirleyen unsurların sağlıklı bir şekilde değerlendirilememesi söz konusu olabilmektedir. Yaşanan bu durumlar ve çalışma koşullarındaki olumsuzluklar, öğretmenlerin mesleksel stres veya tükenmişlik yaşamalarına yol açabilmektedir.

Billingsley'e (2004; Akt: Ergenekon, 2004, s. 23) göre, "çalışma koşulları, maaş, okul iklimi, yönetsel destek, meslektaş desteği, işe uyum ve kılavuzluk yoluyla destek, mesleksel gelişim ve öğretmen rolleri gibi etmenler olarak adlandırılmaktadır".

Maslach ve Jackson'a (1981; Akt: Ergenekon, 2004, s. 18) göre, "mesleksel stres, öğretmenlerin meslek rollerini ve sorumluluklarını yerine getirirken yüz yüze kaldıkları durumların bir sonucudur.

Darling ve Hammond (2003; Akt: Ergenekon, 2004, s. 17) "maaşlar, kaynak azlığı, kötü çalışma koşulları, çok fazla sayıda öğrenciyle çalışma ve gereksinimleri çok olan ailelerle çalışmanın öğretmenlerin yıpranmasına neden olduğunu ifade etmiştir. Tüm bu etmenler yıpranmanın etkisini güçlendirmektedir".

Hock'a (1988; Akt: Çokluk, 1999, s. 10) göre, "araştırmacılar arasında tükenmişliğin grup ya da örgütsel düzeyde olmasından çok, bireysel düzeyde duyguları, tutumları, güdüleri ve beklentileri içeren içsel bir psikolojik yaşantı olduğu yönünde bir fikir birliği olduğu görülmektedir".

Çokluk'a (1999, s.16) göre, "insanlara yardım hizmeti sunan bireylerle yapılan çalışmalarda, tükenmişliği ortaya çıkaran kişisel özellikler, iş koşulları ve işin özellikleri, çalışma ortamının özellikleri kesin olarak belirlenememiştir ve çelişkili bulgulara rastlanmaktadır".

Bireyin kişisel özelliklerine ilişkin değişkenlerden cinsiyet ile tükenmişliğin ilişkili olduğunu gösteren araştırma bulgularına (Chesnutt,1997; Schwab, Jackson, Schuler, 1986; Schwab ve Iwanicki, 1982; DeRobbio, 1995; Chapman ve Lowther, 1982; Girgin, 1995; Sucuoğlu ve Kuloğlu-Aksaz, 1996) karşılık, böyle bir ilişkinin bulunmadığı araştırmalara da (Sermon. 1994; Hipps ve Malpin, 1991; Graf, 1996; Kreps, 1996) rastlanılmaktadır (Akt: Çokluk, 1999, s. 16).

Özel Eğitim Kurumlarında Mesleki Etik Değerlerin İncelenmesi

“Cinsiyet ile tükenmişliğin ilişkili bulunduğu çalışmalarda, genel olarak kadınların duygusal tükenme, erkeklerin ise duyarsızlaşma boyutunda daha fazla tükenmişlik yaşadıklarından söz edilmektedir” (Çokluk, 1999, s. 16).

Carr (1996; Akt: Çokluk, 1999, s. 40), “farklı özür gruplarıyla çalışan öğretmenlerin (öğrenme güçlüğü, işitme-görme engelli, eğitilebilir zihinsel engelli fiziksel engelli, çok engelli, gelişimsel geriliği olanlar, travmatik beyin incinmeleri ve otistikler) tükenmişlik düzeylerini incelemiş ve çalışılan özür türü ile tükenmişlik arasında anlamlı bir ilişki olmadığını saptamıştır. Yaş ve öğretim yapılan düzey ise tükenmişlikle anlamlı ilişki göstermiştir”.

Mesleksi stres ve tükenmişlikle ilgili araştırmalarda görüldüğü gibi; çalışma koşullarındaki yetersizlikler, mesleksi eskimişlik, duyarsızlaşma ve duygusal tükenme sonucunda, mesleki uygulamalardan geri çekilme, öğretmenlerin mesleki etik değerlerini gerektiği gibi yaşayamamasına ve bir ölçüde koruyamamasına neden olabilir.

Öğretmenlerin mesleki uygulamalarında karşılaştıkları sorunlara somut çözümler üreterek, ortak uygulamalara gidebilmeleri için hümanizma ve iyi niyetin varlığı da yeterli olmamaktadır.

Hatalı uygulamalardan doğan sonuçları hoşgörü temelinden hareketle görmezden gelmek, bizi, insan hakları ihlaline götürebilecek daha hatalı durumların yaşanmasına sürükleyebilir.

Bunların yaşanmaması için özel eğitim alanının mesleki etik sorunlarının tanımlanmasına ve mesleki etik kuralların, uygulamaların yaşam alanına düzenli olarak dahil edilmesine gereksinim vardır.

Bauman’a (1998, s. 27) göre, “etik kurallar, birbirimizin karşısında kendimizi güvenlikte hissedebilmemiz, birbirimize yardım edebilmemiz, huzur içinde işbirliği yapabilmemiz ve birbirimizin varlığından korku ve kuşkuyla lekelenmemiş bir keyif alabilmemiz için, birbirimize karşı tavrimıza -bizim ötekilere karşı tavırlarımıza, aynı zamanda da ötekilerin bize karşı tavırlarına- kılavuzluk eder”.

Sonuç

“Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü’ne göre özel eğitim, Türk Milli Eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri doğrultusunda özel eğitim gerektiren bireylerin; Toplum içindeki rollerini gerçekleştiren, başkaları ile iyi ilişkiler kuran, işbirliği içinde çalışabilen, çevresine uyum sağlayabilen, üretici ve mutlu bir yurttaş olarak yetişmelerini; kendi kendilerine yeterli bir duruma gelmeleri için temel yaşam becerilerini geliştirmelerini, uygun eğitim programları ile özel yöntem, personel ve araç gereç kullanarak ilgileri, ihtiyaçları, yetenekleri ve yeterlilikleri doğrultusunda üst öğrenime, iş ve meslek alanlarına ve hayata hazırlanmalarını amaçlar” (Cavkaytar; Diken, 2005, s. 11).

Yaşadığı güçlüklerle özürlü çocukların sorunlarına bakıldığında bunların ailelerin sosyal, kültürel ve aile özellikleriyle bağlantıları olduğu görülmektedir.

Özürlülerin bu sorunlarının çözümünde ise onlara nitelikli özel eğitim hizmetlerinin sunulması önem kazanmaktadır. Ülkemizde özel eğitim alanındaki uygulama normlarını çerçeveleyen yasa ve yönetmeliklerin, mesleki etik ilkelere yol gösterme açısından yetersiz kaldığı görülmektedir.

Gözlemlerimize göre, bu durum, okullarda oluşturulan rehberlik ve yönlendirme kurullarında alınan kararların yetersizliğine dolayısıyla birtakım keyfi uygulamalara yol açabilmektedir.

Kurullarda alınan kararlar öğrencinin lehine bile olsa, okul müdürleri yönetmeliklerle çeliştiği gerekçesi ile kararı iptal edebilmektedir. Alınan kararlarda ailelerin bilgi ve yönlendirilmesinin eksik yapıldığı görülmektedir. Henüz ülkemizde alınan kararlarda, çocuğun özelliği doğrultusunda onayının alınması gibi bir durum, söz konusu bile değildir.

Özel eğitimin amacı, özel eğitim gerektiren bireylerin yapabildikleri doğrultusunda bağımsız yaşama becerileri kazandırmaktır. Bu amaçla sistemli ve programlı bir biçimde özel eğitim programları uygulanabilmektedir.

Özel eğitim alanındaki sorunlara genel olarak değinecek olursak; öğrencilerin çoğunluğunun özelliklerine cevap veremeyen müfredat programları, aile, kurum yöneticileri ve eğitim deneticilerinin beklentilerini yükseltebilmekte ve öğretmenlerden bilgi ve sorumluluklarının üzerinde, talepte bulunmalarına neden olabilmektedir.

Özel Eğitim Kurumlarında Mesleki Etik Değerlerin İncelenmesi

Bununla birlikte personel azlığı ve öğretmen özellikleri, mesleki uygulamalarda ölçütü karşılayabilecek çalışma ve değerlendirme koşullarının oluşmasının önünde bir engel gibi durmaktadır.

Ebeveynlerin eğitim-öğretim uygulamalarına ve öğretmene uygun desteği vermemesi bazen öğretmenin de kendini yetersiz algılamasına neden olabilmektedir.

Öğretmenlerin bu tür olumsuz duyguları çözümlenebilmesi oldukça güçtür. Çünkü ülkemizde, öğretmenlerin gelişimine yönelik süpervizyon etkinliklerinin sayısı yok denecek kadar azdır.

Düzenlenen hizmet içi eğitim etkinliklerinin içeriği de bu talebi karşılamaktan uzaktır. Aynı biçimde ailelere verilen eğitim ve danışmanlık hizmetleri de yetersizdir.

Mesleki değerlerinin bilincinde olan ancak bu koşullarda tükenmekte olan öğretmen, farklı gelişen öğrencilerini ötekileştirmeden yaşatmak olanaklarını tüketen bir ortamda, eğitim sorunlarının niceliksel düzeyde basit değişikliklerle aşılamayacağını farkına varmaktadır.

Ancak; bu koşulların getirdiği olumsuzlukları aşmada bireyin tek başına yetersiz kalması kaçınılmazdır. İnsanla ilgili her türlü eylemin bilgisini, insanın yaşadığı üretim ilişkilerinden de ayırarak değerlendirmemiz mümkün değildir.

Öğretmenlerin ve ebeveynlerin karşılaştığı duygusal güçlükler, öğretmen aile ilişkilerinde kopukluklara ve bu durumda etik açmazlara neden olabilmektedir.

Ülkemizde özel eğitim hizmetleri resmi anlamda ve Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak 1950'li yıllarda başlamış olmasına rağmen ülkenin birçok yerinde açılan özel eğitim okullarıyla özürlü çocuklar okula gitmeye başlamış, dolayısıyla özürlüler evden çıkmaya başlamıştır.

Halen özürlü bireylerin eğitimleri normal eğitim kurumlarında kaynaştırma yoluyla ya da özel eğitim okullarında ayrı eğitim uygulamalarıyla sürdürülmektedir. 2023 yılında okullaşma oranlarındaki artış sevindirici düzeydedir.

Kaynakça

- ARSLAN, M. (2001). İş ve Meslek Ahlakı. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara. BACANLI, H. (2002). Psikolojik Kavram Analizleri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. BAUMAN, Z. (1998). Postmodern Etik. Alev TÜRKER (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ÇALIŞLAR, A. (1983). Ansiklopedik Kültür Sözlüğü. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- ÇOTUKSÖKEN, B. (2002). Felsefe-Özne Söylem. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- GÜNDÜZ, M. (2005). Ahlak Sosyolojisi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- HELLER, A. (1993). Postmodern Politik Durum. Şükrü ARGİN; Osman AKINHAY (çev.). Ankara: Öteki Yayınevi.
- KUÇURADİ, I. (1997). Uludağ Konuşmaları. ‘Özgürlük, Ahlak, Kültür Kavramları’. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumları Yayınları.
- KUÇURADİ, I. (2004). Felsefe ve İnsan Hakları. Ankara: TÜBİTAK Matbaası.
- ÖZLEM, D. (2000). “Bedia Akarsu Armağanı”. Betül ÇOTUKSÖKEN; Doğan ÖZLEM (hzy.). Ahlak Hukuku Önceler. İstanbul: İnkılap Yayınları, 309-329
- ÖZTÜRK, H. (2002). “Yaşama Dair Etikçe Bir Bakış”. Ankara Tabip Odası Etik Komisyonu (hzy.). Çocuklarda Tıbbi Karara Katılım. Ankara: Ankara Tabip Odası Yayınları, 164-176.
- ÖZYÜREK, M. (2000). Tutumlar ve Engellilere Yönelik Tutumların Değiştirilmesi. Ankara: Karatepe Yayınları.
- TAVŞANCIL, E. ve A. E. ASLAN. (2001). İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri- Sözel Yazılı ve Diğer Materyaller İçin. Epsilon Yayınları, İstanbul.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2000). Otistik Çocuklar Eğitim Programı. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- TİMUÇİN, A. (1997). Düşünce Tarihi. İstanbul: İnsancıl Yayınları.